

Ders : 30**Konu: İslam'da Aile ve Hukuku**

Bu dersimizde İslam'da aile ve aile hukukunu ele alacağız.

Allah'ın emri olan ve Peygamber efendimiz (sav)'in de birçok hadisinde bahsi geçen evliliğin önemini şu Hadis-i Şeriften öğrenmek mümkündür:

*"Evleniniz, çoğalınız. Ben kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim."*¹

Peki evlilik çağına ulaşan ve kendi yuvasını kurma niyetinde olan bir Müslüman neye göre ve nasıl bir eş seçmelidir? Bu soruya da başka bir Hadis-i şerifle cevap bulabiliriz: Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: *"Rasulullah (a.s) buyurdular ki: "Kadın dört hasleti için nikahlanır:*

- 1- Malı için,
- 2- Nesebi (asaleti) için,
- 3- Güzelliği için,
- 4- Dini için.

*Sen dindarı olanı seç de huzur bul."*²

Takva sahibi olan bir eş, kocasının malını korur, israftan sakınır. Çocuk eğitiminde hassas olur ve terbiyesiyle ve kaliteli yetişmesiyle ilgilenir. Onları da dinlerine bağlı olarak yetiştirmeye çalışır. Bu ise kendi dört duvarının cennete dönüşmesine ve yuvasının huzur dolu olmasına vesile olur.

1. İslam'da Aile

İslam'da Aile kurumu çok mühim bir rol oynamaktadır. Aile, toplumun çekirdeği olduğu gibi aynı zamanda kültürel kimliğin, insani değerlerin ve insanlığın inşa edildiği ve ümmet birliğini ayakta tutan bir kurumdur. Aileler birleşerek toplumları meydana getirir. Dolayısıyla Çocuk yetiştirirken yaratılışla ilgili gelişmelerden önce Ahlak ve terbiyesini aileden alır. Sağlıklı nesiller sağlıklı ailelerde yetişir. Aile, kulların yer yüzünde barındıkları en güvenli mekan ve yeryüzündeki cennetleridir.

*"Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı."*³

İslam'da aile nikah akdi ile kurulur. Nikahın lügat manası, *"birleşmek ve bir araya toplanmak demektir"*⁴. Müslümanların nikahında, akıl ve baliğ iki hür müslüman erkeğin veya bir erkekle iki kadının şahid olarak bulunması şarttır. Bu akit, eşlere karşılıklı hak ve sorumluluklar yükler. Böylelikle de aile düzeni sağlanır ve ailenin korunması mümkün olur. Bakara Suresinde geçen bir ayette Allah şöyle buyurmaktadır: *"Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları gibi kadınların da erkekler üzerinde birtakım iyi davranışa dayalı hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azizdir, hakimdir."*⁵

2. Kadının Erkek Üzerindeki Hakları

- **Mehir:**

Mehir, İslam hukukunda erkeğin evlenirken kadına ödediği veya ödeyeceği para veya mala denir. Mihir kadının hakkıdır. İsteddiği şekilde tasarruf eder ve harcaabilir. Bu

¹ Ahmed b. Hanbel, I, 412

² Buhari, Nikah 15; Müslim, Rada 53, (1466); Ebu Davud, Nikah 2, (2047)

³ Nahl;80

⁴ A.Fikri Yavuz , İslam İlmihali, İslam Fıkhı ve hukuku , S. 339

⁵ Bakara;228

konuya işaret eden ayette de belirtildiği üzere bağışlanabilir de: *“Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğu ile verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışlarsa, onu da afiyetle yiyin.”*⁶

- **Nafaka**

İslam hukukuna göre erkek, ailesine ve eşine bakmakla yükümlüdür. Onların helal yiyecek, giyecek ve konut giderlerini karşılamak, onun görevidir. Nikah tamamlandığında kadının nafakası kocaya aittir. Kuran-ı Kerimde Allah, Bakara suresinde bu mevzuya şöylece işaret buyurmuştur: *“Annelerin beslenmesi ve giyimi, uygun bir şekilde çocuk babasına aittir.”*⁷

Bir Hadis-i Şerifte ise şöyle buyrulur:

Hakîm İbnu Muâviye babası Muâviye (r.a)'den anlatıyor: *“Ey Allah'ın Resûlü! dedim, bizden her biri üzerinde, zevcesinin hakkı nedir?” “Kendin yiyince ona da yedirmen, giydiğin zaman ona da giydirmen, yüzüne vurmaman, takbîh etmemen, evin içi hariç onu terk etmemen.”*⁸

- **Himaye**

Bu konu hakkında, Peygamber Efendimizin (sav) Veda Haccı'nda yapmış olduğu Veda Hutbesinde şöyle bahsedilmektedir: *“Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah emaneti olarak aldınız. Onların iffet ve ismetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde haklarınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır.”*⁹

Kadınlar, eşlerine Allah'ın emanetidir. Dolayısıyla onların adını lekeleyecek, saygınlığını zedeleyecek, açık saçık kıyafetlerden hatta şaibeli kadınlarla arkadaşlık etmekten korunmalılar. Koca, eşini himaye etmekle, ona zarar verecek maddi-manevi şeylerden korumakla yükümlüdür. Tahrim suresinde de geçtiği gibi daima haramdan uzak tutmak ve sürekli doğru yolda iletmekle emr olunmuştur: *“Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”*¹⁰

- **Eğitim**

Koca, başta kendisini, sonra eşini ve son olarak çocuklarını eğitmekten sorumludur. Onlara Kur'an okumayı, farzları ve İslamiyet hakkında en azından temel bilgileri mutlaka öğretmelidir. Nefsi terbiye, ahlak, saygı ve haya olmayan yerde kavga ve gürültü hakim olur. Beraber cemaat halinde Namaz kılınmalı, nafile ibadetler yapılmalıdır. Allah Teala şöyle buyuruyor: *“Ailene namazı emret, kendin de ona devam et.”*¹¹

- **İyi geçinme**

Kadın, eşinin her döneminde yanındadır ve destekçisidir. Arkadaş, yoldaş, hayat ortağı, üzüntü ve sevinçte yanı başında olan dostudur. Sıkıntıda, bollukta hep yanındadır. Aynı duyguları paylaşır. Evin düzenini korumak, aileye bakmak, analık görevini yerine getirmek gibi ağır yükleri vardır. Dolayısıyla aile reisi ve evin direği olan erkek, onu hoşça tutmalıdır. Ona karşı cömert olmalı ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Ona şefkatle ve nezaketle muamele etmelidir. Kocanın bu tavrı kadının

⁶ Nisa;4

⁷ Bakara;233

⁸ Ebu Davud, Nikah 42, (2142, 2143, 2144)

⁹ Veda Hutbesi

¹⁰ Tahrim, 6

¹¹ Taha;132

yüreğine su serper, onun yükünü hafifletir ve rahatlatır. Kocasına sevgisini ve sadakatini arttırır. Hadis-i Şerifte de öyle buyurulmaz mı?

Hz. Ayşe anlatıyor: *“Hz Peygamber (sav) buyurdular ki: “ Sizin en hayırlınız, ailesine karşı hayırlı olanıdır. Ben aileme karşı hepinizden hayırlıyım. Arkadaşınız olduğu zaman kusurlarını zikretmeyi terkedin.”*¹²

3. Erkeğin Kadın üzerindeki hakları

- **İtaat**

Koca, aile reisi ve evin direğidir. Ailenin nafakasını temin edip, aileyi himayesi altına alan koca elbette ki itaat edilmeye layıktır. Dolayısıyla kadın, kocasına itaat etmeli, meşru isteklerine karşılık vermeli, kocasının rızası olmadan evin dışına çıkmamalıdır. Ayrıca malını dengeli harcamalı ve ev işlerini ihmal etmemelidir. Bir Hadis-i Şerifte, *“Kadınların en hayırlısı, kendisine baktığın zaman seni sevindiren, emrettiğin zaman sana itaat eden ve senin yokluğunda kendisini ve senin malını koruyan kadındır.”*¹³ buyurulmuştur.

- **Nezaket**

Kocası eşine nasıl iyi davranmalı ise, kadın da kocasına öyle nazik ve iyi davranmalıdır. Ruhsal ve bedensel rahatı için elinden geleni yaparak kocasını memnun etmeli; yumuşak huylu olmalıdır. Mahremiyetini ve masumiyetini korumalıdır. Eşini her zaman yüzünde tebessüm ile karşılamalıdır. Kocanın neye öfkeleneyeceğini, neyi sevip neden hoşlanmadığını bilmeli ve ona göre davranmalıdır. Özellikle zamanımızda kocayı ağır yükler altına sokan ve aile bütçesini zorlayan pahalı eşyaları aldırان hanımların bundan kaçınmaları en güzeldir. Allah Rasulü (s.a.v.) öyle buyurmuştur: *“Bir kadın, kocası kendisinden razı olduğu halde ölürse, cennete girer.”*¹⁴

- **Sevgi**

Bir kadın, kocasına sevgi ile bağlanmalı ve kadınlık görevini yerine getirmeli. Ailedeki mutluluk, karı ile koca arasındaki sevgi ve saygıya bağlıdır. Nitekim şöyle buyurulmuştur: *“Erkek hanımına sevgi ve şefkatle bakar, hanımı da ona sevgi ve şefkatle bakarsa Yüce Allah onlara rahmetiyle nazar eder. Erkek hanımının elini tutarsa parmaklarının arasından günahları dökülür.”*¹⁵

- **Ailesinin Onurunu, İffetini ve Şerefini Korumak**

İtaat konusundaki hadiste de geçtiği üzere kadının görevlerinden biri de kocasının onurunu korumaktır. Dolayısıyla bir kadın, eşinin hoşlanmadığı şeylerden kaçınmalıdır. İstemediği kişileri eve almamalı ve izinsiz dışarıya çıkmamalıdır. Ayrıca evini, çocuklarını ve malını korumalıdır. Peygamber Efendimiz (sav) bu konu hakkında şöyle buyurmaktadır: *“Sizin herbiriniz bir çobansınız ve herbiriniz güttüğünden sorumludur. İslam devlet başkanı bir çobandır, bir erkek aile fertlerinin başında bir çobandır. Kadın kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır. Kısaca sizin herbiriniz bir çobandır ve her çoban da güttüğünden sorumludur”*¹⁶

¹² Tirmizi, Menakib 85, (3892)

¹³ Ebu Davud, Zekat, 32; İbn Mace, Nikah 5/1847

¹⁴ İbn Mace, Nikah, 4; Tirmizi, Rada, 10

¹⁵ en-Nebhâni, el-Fethu'l-kebir, I, 276

¹⁶ Buhari, Cum'a, 11, Ahkam, 1, Cenaiz, 32, İstikraz, 20, Vesaya, 9; Müslim, İmare, 20; Ebu Davud, İmare, 1, 13

4. Ebeveynlerin Çocuklar Üzerindeki Hakları

- **Saygı**

Çocukların anne-babaya üzerinde hakkı olduğu gibi, anne babanın da çocukları üzerinde hakkı vardır. Fakat anne babanın hakkı daha büyüktür. Hiçbir şekilde ödenemez. Anne babaya karşı saygı, hürmet ve hoşgörü Allah'ın aşağıdaki ayette de gördüğümüz gibi kesin emridir. Onlara "öf" bile denmemelidir. Hatta şirk koşmak ile ebeveyne kötü davranmanın vebali birbirine yaklaştırılarak birçok ayette yan yana zikredilmiştir: *"Rabbin kesin olarak şunları emretti: Ancak kendisine ibadet edin, anne ve babaya iyilik edin. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara "öf" bile deme ve onları azarlama. İkisine de tatlı ve güzel söz söyle. İkisine de acıyarak tevazu kanatlarını indir. Ve şöyle de: "Ey Rabbim! Onların beni küçükten terbiye edip yetiştirdikleri gibi, sen de kendilerine merhamet et."*¹⁷

- **İyilik**

Anne ve babalarımız her ne pahasına olursa olsun bize sahip çıkmış, güvenmiş, hasta olduğumuzda başımızı beklemiş, derdimizle dertlenmiş, mutluluğumuzla mutlu olmuşlardır. Bu sebepten dolayı onlara en ufak bir şekilde kötü davranmamalı, kalplerini kırmaktan kaçınmalıdır. Yemek ve giyim ihtiyaçları giderilmeli, hizmet istediklerinde hizmet etmeli, saygılı ve yumuşak konuşmalıdır. Allah Teala buyuruyor ki: *"Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun taşınması ve süttten kesilme süresi otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırık yaşına varınca şöyle der:" Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım."*¹⁸

Ayrıca hoş sohbette ve ihsanda bulunmakla alakalı annenin hakkı, babanın hakkından daha büyük olduğunu gösteren bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır:

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor: *"Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyaâde kim hak sâhibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Annen!" diye cevap verdi. Adam: "Sonra kim?" dedi, Resûlullah (s.a.v.) "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar: "Sonra kim?" dedi Resûlullah (s.a.v.) yine: "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: "Sonra kim?" Resûlullah (s.a.v.) bu dördüncüyü: "Baban!" diye cevapladı."*¹⁹

- **Hizmet**

Rasulullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifte, anne babaya hizmetin cihad olduğunu bildirmiştir. Ömür boyu çocuklara hizmet eden, nafakasını eksik etmeyen babaya, saçını süpürge eden bir anneye hizmet etmek, çocukların boyunlarının borcudur.

İbnu Amr (r.a.) anlatıyor: *"Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin istedi. Resûlullah (s.a.v.), "Annen baban sağlar mı?" diye sordu. Adam: "Evet" deyince: "Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurdu."*²⁰

- **İtaat**

¹⁷ İsra;23,24

¹⁸ Ahkaf;15

¹⁹ Buhari, Edeb 2; Müslim, Birr 1, (2548)

²⁰ Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 5, (2539); Ebu Dâvud, Cihad, 33, (2529); Nesâî, Cihad 5; Tirmizî, Cihad 2, (1671)

Anne-babaya her konuda itaat etmek gerekir. Ancak İslam'a aykırı birşey istemeleri müstesna. Senelerce onları şefkat ve muhabbetle kucaklayan, onların hayatlarına vesile olan anne-babaya, onların muhtaç oldukları zamanda yardıma koşmayan evlat, hayırlı evlat olma şerefinden mahrum kalır. Allah u Teala anne babaya karşı gelmeyi haram kılmıştır: *"Gerçi biz insana, anasına ve babasına itaati de tavsiye ettik. Anası onu zayıflık üstüne zayıflıkla taşıdı. Onun süttten ayrılması da iki yıl içindedir. (Biz insana): "Bana, anana ve babana şükret" diye de tavsiye ettik. Dönüş, ancak banadır."*²¹

5. Çocukların Ebeveynlerin Üzerindeki Hakları

Çocukların ebeveynleri üzerindeki haklarından bir kaçını şöyle özetleyebiliriz:

- **Saliha bir anne seçimi**

Babanın doğacak çocuğu ilerde annesiyle kötülenmemesi ve iyi bir eğitim alabilmesi için, evladlarının annesi olacak kızı hassasiyet ile seçmelidir. Dersin başında nasıl bir eş seçimi yapılmasına dair bilgiler vermiştik.

- **İsim**

Çocuğa güzel ve anlamlı bir isim koymalı. *"Çocuğun baba üzerindeki hakkı, ona güzel isim koyması, onu iyi eğitmesi ve doğru bir işe koymasındır."*²²

- **Terbiye ve eğitim**

Çocuğa Peygamber ahlakı kazandırılmalı; terbiye ve haya sahibi olmasına dikkat edilmelidir. Dini eğitimine özellikle hassasiyet gösterilmelidir. Anne babanın çocuklara karşı ilk görevi, Kuran-ı Kerim okumayı öğretmek, onu anlama ve yaşamasını sağlamaktır. Çocuklar nefis tezkiyesi ve tasfiyesiyle yetiştirilmelidir. Efendimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimsenin çocuğunu terbiye etmesi, bir ölcek sadaka vermesinden daha hayırlıdır."*²³ *"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz."*²⁴ Hz. Enes (ra) anlatıyor: *"Resulullah (sav) buyurdu ki: "Buluğa erinceye kadar kim iki kız evladı yetiştirirse –parmaklarını birleştirerek- kıyamet günü o ve ben şöyle beraber oluruz."*²⁵

- **Şefkat**

Çocuğa karşı şefkatli ve merhametli davranılmalıdır. Çocuklar geleceğin sigortasıdır. Evlatlar nasıl yetiştirilirse o şekilde ebeveyne geri döner. Peygamber Efendimiz (sav)'in hayatında da birçok yerde çocuklarla çocuk olduğunu görürüz. Şöyle tavsiyede bulunurlardı: *"Çocuklarınızı çok öpün; çünkü her öpücüğünüz için (Allah katında) makamlar vardır."*²⁶

- **Helal gıda**

Yukarıda ki hadis-i şerifte de bahsi geçtiği gibi, baba, hem eşini hem çocuklarını helal gıda ile beslemeli, helal kazanç ile geçimini sağlamakla yükümlüdür.

²¹ Lokman;14

²² Bihar'ul-Envar, c.17, s.18

²³ Tirmizi, birr, 33

²⁴ Tirmizi, birr, 33

²⁵ Muslim, Birr 149, (2631); Tirmizi, Birr 13, (1917)

²⁶ Bihar'ul Envar, c.23, s.113

- **Adalet**

Çocuklar arasındaki adalet sağlanmalıdır. Bir çocuğa gösterilen aşırı ilgi, diğer kardeşler arasında kıskançlığa sebep olabilir. Dolayısıyla ailede huzursuzluk ortaya çıkar.

Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: *“Bir gün Nebi (a.s.), Hz. Ali’nin oğlu Hasan’ı öpmüştü. Yanında Habis’in oğlu Akra vardı. O, benim on çocuğum var, hiç birini öpmedim dedi. Rasûlullah (sav) onun yüzüne baktı ve: “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.”²⁷ buyurdu.*

Numân İbn Beşîr (ra)’in anlattığına göre: *“Babam bana malının bir kısmını bağışlamıştı. Annem Amrâ Binti Ravâha (ra); “Rasûlullah (sav) buna şahitlik etmedikçe razı olmam” dedi. Babam Allah Rasûlü’nün yanına geldi. Onun bana verilene şahitlik etmesini istiyordu. Rasûlullah Efendimiz ona; “Bunu bütün çocuklarına yaptın mı?” diye sordu. Babam “Hayır” cevabını verdi. Allah Rasûlü (sav); “Allah tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın!” buyurdu. Babam döndü ve verdiği geri aldı.”²⁸*

Başka bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) kız çocuklarıyla erkek çocuklarının arasında fark gözetmemek gerektiğini belirtmiştir: *“Kimin iki kızı olur da bunları öldürmez, alçaltmaz, oğlan çocuklarını bunlara tercih etmezse Allah onu cennete koyar.”²⁹*

Alınacak dersler:

1. Eş seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar sadece güzellik veya mal olmamalı, ondan ziyade imanına ve takva sahibi olmasına dikkat edilmelidir. Bu huzurlu bir yuvanın var olması için gerekli olan en mühim noktadır.
2. Kocanın karısı üzerindeki ve kadının kocası üzerindeki haklarından bazıları, saygı, şefkat, itaat, sevgi ve Allah rızası için yapılan fedakarlıklardır.
3. Çocukların ebeveynlerine karşı tutumları ve saygı ilk sırada gelir.

Ödevler:

1. Anne Babamıza, çocuklarımıza ve eşlerimize onları Allah rızası için sevdiğimizi söylemek ve küçük bir hediye vermek.
2. Bundan sonra onlara saygılı davranmak, hizmet etmek ve ebeveynlere “öf” bile dememek.

²⁷ 250 Hadis; 132/165 Buhari, Müslim

²⁸ Sahih-i Buhârî, Hibe (11/ 47), Sahih-i Müslim, Hibe (3/ 1242-1243)

²⁹ Ebu Davud, 5147